

नैव ह । नारीतीर्थानि नाम्नेह ख्यातिं यास्यन्ति
सर्वतः । पुण्यानि च भविष्यन्ति पावनानि सनीषियाम्”
यत्न समीपमृतिपञ्चापरसः विप्रशापेन पाहतां
प्राप्ता अर्जुनेन बोधिताः अतस्तत्तीर्थनारीतीर्थ-
त्वेन ख्यातम् ।

नारीदूषण न० १त० । “यानं दुर्जनसंसर्गः पत्न्या च विर-
होऽनम् । स्त्रोऽन्यदृष्ट्वास्य नारीणां दूषणानि
षट्” मनुक्ते स्त्रीणां दोषभेदे । यानं सुरापानम् ।

नारीमुख पु० नाडी मुखं प्रधानं यत् । ट० सं० १४ अ० कूर्म-
विभागे नैर्ऋत्यासुक्ते देशभेदे “वडयासुखारवाम्बु
कपिलनारीमुखानन्ताः” ।

नारीष्ट लि० इत० । १नारीप्रिये २सत्त्विकायां स्त्री राजनि० ।
नारीष्ट लि० नार्यां तदासुख्ये तिष्ठति स्त्रा-क पत्वम् ।
गन्धर्वभेदे “गन्धर्वाभ्यां नारीश्यां महाहाहाह्यभ्यां
स्त्राहा” सं० श्रौ० ४।१।७

नारीय पु० सत्ताजित्पुत्रभङ्गकारस्य पुत्रभेदे “बभाषो भङ्ग-
कारान्तु नारीयश्च नरोत्तमो । जघाते सुचक्षुष्यो”
हरिवं० २६ अ० ।

नार्य्य पु० नर-ण्यत् नरहिते नर्य्यं तस्येदं अण् वा । नर-
हितसम्बन्धिनि यच्चे निचण्टुः “नार्य्यस्य दक्षिणा”
अ० ८।४।६ । [सुम् च । नारङ्गे लम्बीरभेदे हेमच० ।

नार्य्यङ्ग पु० नार्य्यं नरहितसम्बन्धिं गच्छति गम-ड
नार्य्यं तित्त पु० नित्यकर्म० । किराततित्ते नैचण्टु प्रकाशिका
तस्य नरहितत्वात् तित्तत्वाच्च तथात्वम् ।

नाल स्त्री न० नल-बन्धे ज्वला० ण । १काण्डे २पद्मादिदण्डे
हेमच० “नालाष्टणावापभुजो भजामः” नैष्० “कश्चित्
कराभ्यामुपगूढनालम्” रघुः “तयोदपय्यावतनाल-
दण्डः” कुमा० नल-घञ् । ३जलनिर्गमे जलादेः प्रवाहे
पु० “यथा तोयार्थिनस्तोयं यन्त्रनालादिभिः शनैः”
मार्कण्डेयपु० ।

नालस्त्री स्त्री शिवस्य वीणायाम् हेमच० ।

नालवंश पु० नालं वंश इव । नले तृणभेदे राजनि० ।

नालि(ली) स्त्री नल-णिच् इन् वा डीप् । १नाद्यां दण्डे
२विरायां ३पद्मादिदण्डे ४शाकभेदे च द्विरूपकोषः ।

नालिक पु० नलमेव नालमस्यस्य ठन् । १पद्मे शब्दरत्ना० ।
२महिषे पुंस्त्री० लिका० नाला+लार्थे क । नालिका
नालायां स्त्री नालितायाके शब्द० । चर्मकपायां स्त्री
प्रठाप० । इतिरुण्यवेधनिकायां स्त्री हारा० । ‘गजाः

सहस्रकरतल लोलनालिका” माघः । श्वेतकलम्बूनां कल्प-
तर्कः “कुसुम्भं नालिकायाकर्मितं” ति० त० पाठान्तरम् ।
नालिकेर पु० नल-वा० इण् केन वायुना दीर्यते रीर-घञ्
कर्म० । नारिकेले तच्छब्दे दण्डम् । तस्य खण्डपाकवि-
धिसुणादि वैद्यके उक्तं यथा “कुडवं नालिकेरस्य सूक्ष्मं
दृषदि पेयितम् । शुद्धखण्डस्य कुडवं गव्यक्षीरे चतु-
र्गुणे । आलोक्ष्य नालिकेरस्य जले मृदग्निना पचेत् ।
धान्यकं पिप्पलीं शुण्ठीं चातुर्जातं सुचूर्णितम् । शाण्ड
प्रमाणं प्रत्येकं शीतीभूते क्षिपेदुबुधः । नालिकेरस्य
खण्डोऽयं पुंस्त्वनिद्रावलम्बः । अन्तपित्तं ज्वरं कामं
शूलं च परिणामजम् । नाशयेदूरक्तपित्तञ्च शुष्कं
दाधानलो यथा” । अत्र दूतपलेन कुष्माण्डवृक्षालिकेरस्य
भर्जनं विधेयमिति वस्यदायः । ट० सं० १४ अ० कूर्मविभागे
आग्नेयासुक्ते २देशभेदे “दृषनालिकेरचर्मदीपेत्यादि”
तद्राक्यम् । पृषो० रस्य लः । नालिकेलोऽप्यल ।

नालिता स्त्री नल-णिच्-क्त । नारीचयद्भोक्तृगुणके पट्ट-
शाके खनासख्याते शाकभेदे शब्द० ।

नाली स्त्री नालि+वा डीप् । १शाककडम्बे (डूँटा) ख्याते
पदार्थे भेदि० । “नालेन रहिता नाली सुखिन्ना सृष्टि-
मीडिता । हते तप्ते परिलिप्ता चिह्नियोपलभ्युता ।
नाली सरा लघुः शीता पित्तलुत् कफवातना । सुक्त
शोककरी श्रेया लिप्ता शोधनिका सता” शब्दार्थचि० ।
२हस्तिकर्णवेधन्याम् ३दण्डालककाळे वक्ष्याम् लिका० ।
४पद्मे शब्द० ५पद्मदण्डे ६प्रणाल्याम् ७वाद्यविशेषे
शब्दार्थचि० ।

नालीक पु० नाल्या कायति कै-क । सुलमाते लौहयुक्तो
अनाम्बिद्धे १शरभेदे २शल्याङ्के ३पद्मसमूहे च न० भेदि०
४शल्ये विश्वः “कर्षिनालीकनाराचातुत्सृजन्तो महा-
रथाः” भा० व० ६१ अ० ५नारिकेलकमण्डलो ‘तस्य न
मयीत दग्धो नालीकं दिभ्यादुव्रती” अतः “कास-
कानिव नालीकांस्त्रिणताः बहुसासुचन्” माघः । ततः
पुष्करा० देशे इति । नालीकिनी तत्समूहे स्त्री ।

नालीघटी स्त्री नाला दण्डकालस्य बोधनायां घटी इत्य
लः । घटीवादनवाद्यभेदे स्त्री शब्दार्थचि० ।

नालीप पु० कदम्बके नैचण्टु प्रकाशिका । [शब्दार्थे
नालीव्रण पु० न० नाडी तत्र व्रणः+डश्च लः । नाडीवच-
नाल्य लि० नलस्यादूरदेशादि वक्ष्याशाण्य । नलस्यादूरदेशादौ
नावयज्ञिक पु० नवयज्ञस्य तत्प्रतिपादकमन्त्रस्य व्याख्यानो